Judith Dupont

O Michaelu Balintu[1]

About Michael Balint

Da bi lahko predstavili Michaela Balinta tistim, ki ga še ne poznajo, moramo omeniti njegovo močno osebnost, ki je navdihnila vsakogar, ki ga je poznal ali je z njim sodeloval. Lahko bi ga opisali kot »večjega od življenja«, če si sposodimo izraz Thomasa Manna, iz njegovega romana *Čarobna gora*. Odločen, vztrajen, ambiciozen, neskončno radoveden, neposreden, a vseeno takten in toleranten, ko je priložnost to zahtevala. Bil je mož, obdarjen z globoko senzitivnostjo. V osebnih pogovorih je bil strasten sogovornik, neutruden in pripravljen, da zastopa svoja prepričanja. Ni se izogibal provokativnosti, celo užival je v tem, da je na sogovornika pritisnil, tudi do skrajne meje. Celo do točke ogorčenja, a le z namenom, da mu ta razkrije svoje najintimnejše misli. V Angliji na srečanjih Britanskega psihoanalitičnega društva, kjer se je počutil kot doma, je njegova srednjeevropska neposrednost včasih vznemirila njegove britanske kolege, ki so bili navajeni anglosaške zadržanosti. Drugod po svetu pa je bil znan kot miren, vljuden in diplomatski sogovornik, cenjen v debatah zaradi svoje umirjenosti, takta in tolerance.

O svoji karieri je rad govoril, da je začel kot sin judovskega zdravnika z majhno družinsko prakso na obrobju Budimpešte in postal predsednik Britanskega psihoanalitičnega društva. Nikoli ni skrival svojega ponosa nad svojim uspehom in častmi.

Rodil se je 3. decembra 1896 v Budimpešti kot sin dr. Bergsmanna in njegove žene Margit, preproste, nežne in radodarne ženske. Njegova starejša sestra Emmy je imela dve sošolki, ki sta pozneje igrali pomembno vlogo v zgodovini psihoanalize: Alice Székely-Kovács, ki je postala Alice Balint in Margareth Schönberger, ki je pozneje postala znana kot Margareth Mahler. Balint se ni dobro razumel z očetom, ki ga opiše kot molčečega in zadržanega, bil pa si je zelo blizu z materjo.

Po kakovostni srednješolski izobrazbi je nadaljeval svoj študij na univerzi kot zelo radoveden učenec z močno željo po znanju. Študiral je medicino,

1 Gre za prevod Sama Bohaka iz knjige Dupont, J. (2019). As Time Goes By: An Analytic Journey. New York: Ipbooks: 199-211. Strokovno recenzijo je opravil Janko Bohak.

biokemijo in fiziko, medtem pa je prisostvoval še predavanjem iz filozofije in matematike. Na tej točki mu je Alice, ki je pozneje postala njegova žena, dala v branje Freudov *Totem in tabu*. Knjiga mu je bila tako zanimiva, da je nadaljeval z branjem drugih Freudovih spisov, še posebej *Treh razprav o teoriji seksualnosti* in se nato odločil svojo pozornost posvetiti psihoanalizi. V letu 1923 sta skupaj z ženo odšla v Berlin. Oba sta želela začeti študij psihoanalize pri Hannsu Sachsu. V času bivanja v Berlinu je Balint delal kot asistent profesorja Otta Heinricha Warburga, poznejšega dobitnika Nobelove nagrade. Že pred pridobitvijo naziva je organiziral za tiste čase avantgardno psihosomatsko konzultacijo v bolnišnici *Charité*, na svojem in Zondekovem[2] oddelku.

Kot mnogo madžarskih Judov v tistem času je želel pokazati svojo zvestobo madžarski državi, zato je svoje nemško ime Bergsmann spremenil v značilno madžarsko ime Balint. Zaradi antisemitske politike, ki je takrat vladala na Madžarskem in je omejevala zgornje število Judov, ki smejo študirati na določeni instituciji, je spremenil svojo vero. Zapustil je judovsko vero in je namesto nje privzel najbolj liberalno protestantsko religijo – unitarizem. Oče mu nikoli ni odpustil, da je spremenil priimek in veroizpoved, zato se z njim ni želel srečati vse do Balintovega odhoda v Anglijo, a še takrat sta se le bežno srečala. V stiku z očetom je ostala mila in nežna gospa Bergsmann, ki je poleg tega vzdrževala stike z ostalo družino.

Zakonca Balint nista bila zadovoljna z njuno analizo pri Sachsu, za katero sta menila, da je preveč intelektualna. Leta 1924 sta se vrnila v Budimpešto, da nadaljujeta svojo analizo, tokrat z Sándorjem Ferenczijem. Njun sin John Alexander se je rodil 11. februarja 1925. Pozneje je prav tako postal zdravnik in je imel uspešno zdravniško kariero. Dve leti kasneje se je Aličina nosečnost slabo končala. Otrok je umrl v maternici, smrti zarodka pa niso zaznali, kar je vodilo do hudega endokarditisa, ki ga je Alice sicer preživela, a je zaradi tega dobila anevrizmo aorte.

Med letoma 1925 in 1939 sta bila zakonca Balint člana Madžarskega psihoanalitičnega društva. Vsak od njiju je imel svojo privatno prakso, poleg tega pa sta oba od samega začetka delovala na Psihoanalitični kliniki. Napisala sta številne spise in skupaj razvijala ideje. Ni jima bilo pomembno, čigavo ime je na vrhu članka. Tako je Michael v zbirki člankov z naslovom *Primary Love and Psychoanalytic Technique* [Primarna ljubezen in psihoanalitična tehnika], vključil tudi članek z naslovom *Love for the mother and mother love* [Ljubezen do matere in materinska ljubezen], ki je bil prej objavljen pod imenom njegove žene.

2 Bernhard Zondek (1891-1966) je bil ginekolog, ki je je delal na univerzitetni ginekološki kliniki berlinske bolnišnice Charité. Najbolj znan je po tem, da je leta 1928 razvil prvi zanesljiv test za ugotavljanje nosečnosti (op. prev.).

Michael je bil sprva Ferenczijev klient in učenec, kasneje pa tesen sodelavec. Oba sta med drugim iskala način, da bi lahko zdravniki integrirali psihoanalitični način poslušanja pacientov. Ferenczi je že leta 1923 napisal članek na to temo. Kar zadeva Balinta, je ostal v stiku s svetom medicine in publiciral v številnih strokovnih medicinskih revijah. V enem izmed svojih člankov se je posvetil organizaciji zdravniškega poklica. Balint je po Ferenczijevi smrti postal vodja Psihoanalitične klinike. Ta se je nahajala v pritličju stavbe v ulici Meszáros pod hišno številko 12, kjer je sam tudi živel, stavba pa je sicer bila v lasti njegovega tasta Friderika Kovácsa. Danes lahko na stavbi najdemo spominsko ploščo z vgraviranim imenom Michael Balint. Balint je bil prav tako oseba, ki jo je Ferenczijeva družina pooblastila, da uredi in varuje zapuščino Ferenczijev spisov. Na ta način je prišel do še neobjavljenih del, kot na primer do *Kliničnega dnevnika* in celotne korespondence med Freudom in Ferenczijem.

Ko so Nemci leta 1937 napadli Avstrijo, so mnogi Judje madžarskega rodu, še posebej pa intelektualci, začutili, da morajo emigrirati, saj so bili v veliki nevarnosti. Prihodnost jim je, kot sedaj vemo, pritrdila. Na sto tisoče je bilo ubitih že samo v Avstriji. Starši Michaela Balinta so storili samomor, ko so čakali na aretacijo. Balintovi so emigirali v Anglijo leta 1939 in se naselili v Manchestru.

Dan pred napovedjo vojne je Alice Balint nenadno umrla zaradi počene anevrizme kot posledice endokarditisa. Balint se je znašel sam, proč od svoje družine in prijateljev, soočen z mukami vojnega časa, poskusom integracije v novo deželo in vzgojo svojega štirinajstletnega sina. Ponovno je moral opraviti vse izpite, saj je le tako smel prakticirati medicino v uradni instituciji in prav tako si je moral pridobiti klientelo za svojo zasebno prakso, da se je lahko s tem preživljal. Delal je na številnih otroških klinikah, kjer je lahko nadaljeval raziskave s področja »dojenčkoslovja«, kakor ga je sam poimenoval, npr. v zvezi z ritmom otrokovega dojenja. Po kratkem, nesrečnem zakonu po koncu vojne se je Balint končno lahko ustalil v Londonu. V letu 1949 je izvedel seminar za socialne delavce na Kliniki *Tavistock* z gospo Enid Einholz, mlado ločeno psihoanalitičarko, materjo dveh hčera. To je bil začetek tega, kar je pozneje postalo znano kot Balintove skupine in prav tako začetek njegovega tretjega zakona, ki pa je bil dolg in srečen. Balint je z Enid ustvaril podoben odnos tesnega sodelovanja, kot ga je imel z Alice. Kmalu je pridobil ugled v Britanskem psihoanalitičnem društvu, ne da bi izgubil karizmo tujca. Pridružil se je »srednji skupini«, ki je posredovala med dvema nasprotujočima si taboroma zagovornikov Anne Freud na eni in Melanie Klein na drugi strani. Šlo je za naporno šolo diplomacije, tolerance, zmernosti in taktnosti.

Michael Balint je postal učni analitik. Nadaljeval je s svojo metodo budimpeške šole, v kateri je prvo supervizijo kandidata opravil njegov lasten terapevt,

da bi s tem lažje odkril in analiziral transferje in kontratransferje.

Balintove skupine so se postopoma razvile in napredovale. V začetku so bile organizirane za socialne delavce in delavke, toda Balint jih je razvijal za družinske zdravnike. Ko so jih ti sprejeli, so postale zanimive tudi za druge specialiste, še posebej za dermatologe, saj so se jasno zavedali prisotnosti psiholoških dejavnikov pri boleznih, s katerimi so se srečevali. Psihiatri so bili zadnji, ki so pokazali interes za to metodo.

Michael in Enid Balint sta pogosto potovala. Povabljena sta bila kot govornika v Balintovih skupinah. Vsako leto je Michael predaval kot gostujoči profesor na Univerzi v Cincinnatiju, na oddelku za psihiatrijo. Prav tako je nastala Balintova skupina za pediatre v Parizu, pod vodstvom Ginnete Raimbault. Zakonca Balint sta se je udeleževala vsake tri mesece.

V letu 1970 je bil Balint izvoljen za predsednika Britanskega psihoanalitičnega društva. Zanj je bila to velika čast, ki ga je zelo osrečila. A na tej funkciji je ostal le kratek čas. Ko si je opomogel po prvi srčni kapi, ga je leta 1970 druga ubila. Njegov žara je na pokopališču Golders Green, kjer je pokopan tudi Freud.

Doprinos k psihoanalizi

Balintov obsežen in presenetljivo koherenten opus je do podrobnosti predstavljen drugje v tem delu. Ampak če kljub temu povzamemo: Balint je uvedel pojem primarne ljubezni, preučeval je terapevtsko regresijo – začasno oziroma benigno in trajno oziroma maligno – in prepoznal dva ekstrema primarne ljubezni, ki ju je poimenoval oknofilija ter filobatizem, in ta dva zapletena in eksotična pojma tudi razložil. Opisal je strukturo psihičnega ustroja, ki je po njegovem razumevanju sestavljen iz treh ravni: ravni ustvarjanja, ravni osnovne napake in ojdipalne ravni. Razvoj svoje teorije je opisal v svoji zadnji knjigi z naslovom *Basic fault* [Osnovna napaka].

Metoda Balintovih skupin

Kot smo že videli, je Balint vedno iskal načine, kako psihoanalitična odkritja uporabiti za zdravnike splošne medicine. Ta njegov interes je bil nedvomno povezan z dejstvom, da je bil njegov oče družinski zdravnik, s katerim se Balint v marsičem ni strinjal. A šele v Angliji je z njegovo takratno pomočnico in kasnejšo

ženo Enid razvil sedaj splošno znano metodo Balintovih skupin. V številnih svojih delih opisuje motive, metodo in rezultate teh »izobraževalno-raziskovalnih« skupin. Prvi dve najbolj brani in najbolj znani sta *The doctor, his patient and the illness* [Zdravnik, njegov bolnik in bolezen] in *Psychotherapeutic techniques in medicine* [Psihoterapevtske tehnike v medicini]. Sledila so druga dela, ki so jih napisali psihoanalitiki in zdravniki. Korak za korakom se je metoda razširila do ljudi, ki delajo v različnih okoljih. Pri učiteljih in drugi strokovnjakih so želeli izboljšati kakovost svojih storitev s spoznanji psihologije. Kot se pogosto zgodi, so strokovnjaki, kot npr. dr. Pierre Benoit, zdravnik in analitik, nadaljevali z refleksijo o tej metodi in jo s tem obogatili. Pojavili so se tudi določeni zgrešeni poskusi, v katerih je bila metoda spremenjena v »pop-psihologijo« in so jo poskušali uporabljati brez sodelovanja psihoanalitika. Kljub temu pa Balintove skupine še vedno obstajajo marsikje po svetu, verjetno pa bodo ostale omejene na ožji krog praktikantov, saj zahtevajo čas: čas, da govorimo o sebi v kontekstu svojega odnosa s klientom in čas, da govorimo o klientu. In ravno čas je tisto, kar zdravnikom dandanes najbolj primanjkuje.

Balint kot Ferenczijev literarni agent

To Balintovo vlogo moramo preučiti bolj temeljito. Gizella Ferenczi, Sándorjeva vdova, je Michaelu Balintu zaupala nalogo, da upravlja z literarno zapuščino njenega moža. Njegova dela je bilo potrebno pridobiti od Anne Freud, ki je imela v lasti Ferenczijeva pisma Freudu in celo od madžarske kolegice Ilone Felszeghy, ki je pobrala po tleh razmetane dokumente, ko je bila Ferenczijeva hiša uničena v sovjetskem bombardiranju med obleganjem Budimpešte. Dela, ki jih je bilo nato potrebno identificirati in urediti, so obsegala zaključene članke skupaj z raznimi zapiski, skoraj popolnoma nerazumljiv zvezek, *Klinični dnevnik* iz leta 1932, pesmi Gizelli in celotno korespondenco. Najtežji del, in za Balinta verjetno najbolj boleč, je bil poskus prepričati psihoanalitično skupnost, da so ta dela vredna branja in niso le produkt bolnega uma, kot so namigovale nekatere govorice. Te govorice so pred kratkim našle »potrditev« v nedavno objavljenem tretjem zvezku Jonesove Freudove biografije, v katerih je Ferenczi opisan kot žrtev paranoidnih blodenj.

Zahvaljujoč Balintu se je tako razumevanje Ferenczija počasi spremenilo. Najtežji del je bila publikacija dveh glavnih dokumentov: *Kliničnega dnevnika* in korespondence med Ferenczijem in Freudom. Balint je vedel, da bo z objavo teh dveh del šokiral psihoanalitično skupnost, zato jih je želel objaviti sočasno,

da bi tako eno delo pojasnjevalo in dopolnjevalo drugo. Njegova želja je bila, da objavi korespondenco v celoti, brez kakršnekoli cenzure, cenzuriran naj ne bi bil niti en sam odstavek. To se je na žalost pokazalo za nemogoče, vsaj za časa njegovega življenja, saj je bila Anna Freud mnenja, da korespondenca razkriva preveč podrobnosti iz intimnega življenja njene družine. Kar zadeva *Klinični dnevnik*, so »starešine« poklica menile, da ne sme biti objavljen. Prevajalci kroga *Le Coq-Heron* se s tem niso strinjali in *Klinični dnevnik* je bil preveden in objavljen. Po objavi je bil deležen spoštovanja in občudovanja, kakršnega si tak edinstven dokument tudi zasluži. Korespondenca med Freudom in Ferenczijem pa je bila lahko objavljena šele po smrti Anne Freud. Balint omejenih del nikoli ni videl objavljenih, a je delal na njihovi pripravi. Pripravil je začetni prevod *Dnevnika* v angleščino in fotokopiral korespondenco.

Ob zaključku lahko zagotovo rečemo, da je bil Michael Balint izvirni mislec. Kot Ferenczijev učenec je raziskoval v podobni smeri, a na svoj način. Podobno kot Ferenczi nikoli ni poskušal ustanoviti »šole«. Ni si želel učencev, temveč sogovornikov na svoji ravni. Želel je odgovorne, neodvisne mislece. Zapustil nam je velik opus, ki je dandanes poznan v svetu medicine in psihoanalize, bogastvo, ki ga verjetno še nismo celovito raziskali, razumeli in uporabili.

Michael Balint kot Ferenczijev analizant, učenec, prijatelj in naslednik

Ko je Ferenczi 22. maja 1933 umrl, je celotna psihoanalitična skupnost začutila, da je izgubila zelo nadarjenega psihoanalitika. Njegov razvoj naj bi dosegel svoj vrh v letih 1927 in 1928, pozneje pa naj bi svoj čas in talent zapravljal za nevarne in nesmiselne eksperimente ter raziskave o tehničnih vidikih psihoanalize. Tudi samega Freuda so globoko zmotili zadnji prispevki njegovega najbližjega prijatelja in najljubšega privrženca. V nekrologu, v katerem je Freud pisal o smrti svojega prijatelja, je omenil delo *Thalassa, a theory of genitality* [Thalassa, teorija genitalnosti]. Izpostavil ga je kot Ferenczijevo najpomembnejše delo, ki je pogosto ostalo nerazumljeno.

Veliko število psihoanalitikov, večinoma madžarskih, ki so imeli možnost delati in razpravljati s Ferenczijem ter so bili v zadnjih letih njegovega življenja z njim v stiku, pa niso delili Freudovega kritičnega mnenja. Ker so mu bili blizu, so lahko opazovali genezo, razvoj in uporabo njegovih kontroverznih idej in si niso ustvarili negativnega mnenja o raziskavah iz njegovih poslednjih let. Med njimi lahko navedemo Michaela in Alice Balint, Imre Hermanna ter

Vilmo Kovács, ki so se še posebej zanimali za objektne odnose in so nadaljevali z lastnimi raziskavami, ki so se zelo razlikovale od raziskav drugih.

Ko je Ferenczi umrl, je Balint prevzel vodstvo Psihoanalitične klinike v Budimpešti. Gizella, Ferenczijeva vdova, ga je pooblastila za »varuha« neobjavljenih moževih del, čemur se je Balint posvetil z vso vztrajnostjo in zanosom, potreben pa je bil tudi pogum, saj je Ferenczi po mnenju nekaterih veljal za »odpadnika« in žrtev duševne bolezni.

Balintovo znanstveno delo lahko razdelimo na tri vrste raziskav. Najprej je tukaj njegovo psihoanalitično delo, ki ga bom v nadaljevanju zelo podrobno predstavila. Gre za teoretično in klinično delo, ki ga je Balint razvijal z izjemno vztrajnostjo. Razvoj njegovega mišljenja lahko spremljamo od prvih člankov, napisanih v Budimpešti, do njegove zadnje knjige *Basic fault* [Osnovna napaka] (1986), ki je malo pred njegovo smrtjo izšla v Londonu. V njej je povzel svoje celotno življenjsko delo: teorijo, pogled na strukturo in razvoj psihe ter terapevtske implikacije, ki iz tega sledijo. Prav ta vidik želim tukaj predstaviti in s tem pokazati, kako so Balintove raziskave osnovane na Ferenczijevih najbolj kontroverznih člankih, predvsem *Otroška analiza odraslih* (1931) ter *Zmeda jezika med odraslimi in otrokom* (1932).

Drugi vidik Balintovega dela, verjetno najbolj poznan, sestoji iz metod, ki jih je razvil z Enid, svojo ženo in družico v zadnjem obdobju svojega življenja. Namen te metode je bil, da bi pomagal zdravnikom splošne medicine pri uporabi psihoterapevtskih tehnik in načinov razumevanja v njihovi splošni praksi. Sčasoma so se tudi specialisti začeli zanimati za Balintove skupine, ki so danes prisotne po vsem svetu. Udeležujejo se jih družinski zdravniki, pediatri in drugi specialisti, kot tudi strokovnjaki nemedicinskih strok, kot na primer socialni delavci, učitelji in drugi. Ferenczi je bil prvi, ki je predlagal psihološko izobraževanje za zdravnike splošne medicine in to v svojem leta 1923 objavljenem članku z naslovom *Psychoanalysis in the service of general practitioner* [Psihoanaliza v službi zdravnika splošne medicine]. Balint je že zgodaj dojel vrednost te ideje in jo tudi uresničil.

Tretja razsežnost Balintovega dela predstavlja njegovo urejanje in skrb za Ferenzcijeve zapise. Moral je zbrati vsa besedila in poskrbeti za njihov prevod v mnoge jezike, še posebej v angleščino, ter najti založnike, ki bi jih bili pripravljeni objaviti. Obsežna (še neobjavljena) korespondenca z Elmo, Gizellino najstarejšo hčerko, nam jasno pokaže, koliko časa in truda je Balint vložil v to nalogo. Zahvaljujoč temu velikemu delu je bilo Ferenczijevo delo rešeno pozabe in mu tako dandanes pripada osrednje mesto na področju psihoanalize. Balint je bil tisti, ki je pripravil *Klinični dnevnik* za objavo in vztrajal pri objavi korespondence med Freudom ter Ferenczijem, čeprav ni dočakal zaključka teh projektov.

Brez dvoma je ob tem moral premagati prenekatero oviro.

Balintovo psihoanalitično delo

Ne bi bilo pošteno reči, da je Balint le sledil Ferenczijevim idejam. Bolj primerno bi bilo trditi, da je njegovo mišljenje »vzklilo« iz Ferenczijevih idej kot neka nova rastlina. Isto lahko rečemo za Hermanna. Tudi njega je navdihnil Ferenczi, toda njegove ideje so njemu lastne in osnovane na njegovih lastnih izkušnjah. Balint se je veliko naučil od Ferenczija, od njegovih idej, izkušenj, uspehov in porazov. A razvil je svojo lastno perspektivo, temelječo na kliničnih opazovanjih. Njegov odnos s Ferenczijem lahko primerjamo s Ferenczijevim odnosom s Freudom. Oba sta sprejela in preizkusila ideje svojih mentorjev, a ko njune klinične izkušnje le-teh niso potrdile na zadovoljiv način, sta samostojno nadaljevala svoje iskanje in refleksijo.

Balint in Ferenczi sta imela še nekaj skupnega: njuna metoda zahteva visoko stopnjo terapevtove osebne vpletenosti, popolno poštenost, globoko občutljivost in skrajno skromnost. To so zelo stroge zahteve, ki se sicer zdijo samoumevne, a jih je v praksi težje upoštevati, kot se nam morda zdi. To bi lahko pomagalo razložiti, zakaj je bilo Ferenczijevo delo tako dolgo zapostavljeno in zakaj Balintovo delo še vedno ne dobi priznanja, kot si ga zasluži – čeprav nikoli ni bilo deležno enakega zavračanja.

Kot sem pokazala zgoraj, je Balint v svojem nadaljnjem delu gradil koherentno sliko psihične strukture in delovanja. A njegov namen ni bil, da oriše zaprt sistem, s katerim bi bilo možno razložiti vse opazovane pojave. Njegov prvoten cilj je bil, da zastavi vprašanje, prevprašuje gotovosti in ustvari povezave s teorijami drugih. Vedno je dajal večjo pozornost vprašanjem, ki jih je postavljal, kot pa odgovorom, ki jih je podajal. Ne da bi se zavedal, je deloval popolnoma v skladu z rekom, da ni dobra tista ideja, ki ji ni možno nasprotovati, saj ustavi refleksijo, namesto da bi jo spodbujala.

Kot smo pokazali prej, se je Balint veliko naučil iz Ferenczijevih napak in porazov. Ferenczi je v pismih Freudu večkrat dejal, da lahko dela samo tako, da gre predaleč v svojih eksperimentih, da jih privede do absurda in se nato vrne, tako da odvrže vse razen tistih elementov, ki so bistveni. Balint se je odzval tako, da je privzel nasproten pristop, tako imenovano *ekstremno previdnost*. V svojem pisanju ni bil pretirano zadržan, a se je zadovoljil s tem, da je le »predlagal« »namigoval« in »argumentiral.« Prav tako je spodbujal kar najstrožjo evalvacijo svojih predlogov. Balintove ideje je nemogoče neposredno prenesti

v prakso nekoga drugega. Delati kot Balint pomeni, da se osebno vpletemo, da uporabimo domišljijo in da se ves čas popolnoma zavedamo potreb klienta pred nami ter ves čas opazujemo svoje lastne odzive. Z Balintovimi besedam lahko rečemo, da gre za interpretiranje lastnih čustev v kontekstu klientove patologije.

Balintovo razumevanje psihične strukture in njenega delovanja

Po Balintu najbolj prvobitno stanje človekove psihe ni primarni narcizem, ker bi to pomenilo umik vase. Že leta 1937 je to teorijo postavil pod vprašaj, saj se je po njegovem mnenju razvila iz čiste teoretičnega razmišljanja in ni bila podprta s kliničnimi opazovanji. Poleg tega je bila razvita samo zaradi tega, ker se je zdelo, da odseva najpreprostejšo obliko obstoja.

Tukaj je nemogoče povzeti celotne Balintove razprave na to temo. Svoje razloge in natančne argumente za zavrnitev teze je podal že leta 1937 v svojem delu *Primary love and psychoanalitic technique* [Primarna ljubezen in psihoanalitična tehnika]. V tem delu opiše razvoj Freudovega mišljenja in izpostavi njegova inherentna nasprotja. Balint meni, da med razvijajočim se človeškim bitjem in njegovim okoljem obstaja primarni odnos. Vse, kar smo se doslej naučili o življenju v maternici, potrjuje Balintovo perspektivo. Zato se danes očete vzpodbuja, da se pogovarjajo z otrokom v maternici, da bi otroku očetov glas postal znan. Haptonomija[3] je v celoti osnovana na možnosti komunikacije z otrokom v maternici.

Balint je bil mnenja, da vse, kar lahko opazujemo, kaže na objektni odnos, ne glede na njegovo primitivnost. Ta primitiven odnos poimenuje primarna ljubezen in pojasni, da se ta odnos sprva oblikuje s točno določenimi objekti, ki nimajo definirane oblike in ne nudijo nobenega odpora. Ti objekti so neuničljivi in subjektu popolnoma dostopni. Namesto o objektih bi bilo bolje govoriti o pred-objektih, kot sta na primer voda in zrak. Zarodek in pozneje novorojenec je v določenem odnosu s tem, kar ga obdaja. Zanj je pomembno, da se mu njegovo okolje lahko prilagodi. Balint (1959) govori o »harmoničnem mešanju skozi interpenetracijo«. Drug primer, ki ga poda za harmonično mešanje, je odnos med nami in zrakom, ki ga dihamo. Zrak nam mora biti na voljo in nemogoče je določiti, ali je zrak v naših pljučih oziroma črevesju del našega

3 Haptonomija je pogovor z otrokom v maternici oziroma metoda priprave na rojstvo z uporabo dotika, nežnosti, pogovora in povezovanja med mamo, očetom in otrokom v maternici. Metoda je zelo razširjena predvsem v Franciji (op. prev.).

telesa ali del ozračja okoli nas, kljub temu, da zrak in naša telesa niso zlita v eno. Da zrak »ljubimo« zrak, se zavemo šele takrat, ko nam ga začne primanjkovati. Podobno velja za ribo v akvariju in za posteljico, ki je pritrjena na vrat maternice. Da bi opisal harmonično interpenetracijo, Balint uporabi tudi primer majoneze, v kateri sta olje in beljak pomešana, a kljub temu oba obdržita svojo individualnost. Vsak kuhar ve, da najmanjša napaka lahko povzroči ločitev obeh sestavin.

Ta osnovni odnos je zelo podoben temu, kar je Ferenczi imenoval »pasivno objektna ljubezen« (1933). Ferenczi je govoril o pasivnosti, da bi opisal način, s katerim otrok sprejme to, kar pride do njega iz okolja. Vendar je Balint idejo pasivnosti zavrnil. Menil je, da otrok oziroma zarodek aktivno uporabi vse, kar mu je na voljo. Nato se iz živih objektov in substanc postopoma izoblikujejo objekti definiranih oblik. Sprva se pojavijo »delni objekti«, nato pa celotni objekti.

Balint je odnos med materjo in otrokom razumel kot začetek harmonične vzajemne odvisnosti, v kateri oba protagonista dobita to, kar potrebujeta, saj se njuni interesi večinoma prekrivajo. Pozneje, ko otrokovi interesi postanejo bolj raznoliki in kompleksni, se začnejo interesi obeh najprej počasi, nato pa vse bolj in bolj razhajati. Otrok posledično začuti vse večji odpor s strani matere, ki postopoma postane objekt definirane oblike, z njej lastnimi željami, interesi, voljo, torej objekt, s katerim se mora otrok začeti pogajati. Tako se razvije na vzajemnosti osnovana aktivna »objektna ljubezen«.

V članku Alice Balint z naslovom »*Love for the mother and mother love*« [Ljubezen do matere in materinska ljubezen] (1939) avtorica piše, da vse, kar je Ferenczi opisal v delu »*Thalassa*« v zvezi z odnosom med moškim in žensko med spolnim aktom, prav tako velja za odnos med materjo ter otrokom. Ta članek je bil objavljen v Balintovi zbirki »*Primarna ljubezen in psihoanalitična tehnika*«, saj je rezultat njunih poglobljenih diskusij, ki jih je v pisno obliko prenesla Alice. Noben od teh odnosov ne vsebuje egoizma ali altruizma, oba vsebujeta instinktivne cilje, ki so vzajemni in ujemajoči se. Na primer dojenje zadovolji tako materine kot otrokove potrebe, čeprav na nekoliko drugačen način. Tudi pri spolnosti oba partnerja najdeta zadovoljitev, čeprav na nekoliko različne načine. V obeh primerih biološka soodvisnost omogoča psihološki obstoj naivnega egoizma.

Med tema oblikama soodvisnosti – odnosom med materjo in otrokom ter odnosom med moškim in žensko – obstaja vmesna faza: razvoj načela resničnosti, ki bo odslej oblikovalo čustveno življenje. Načelo resničnosti je sekundaren proces, ki predpostavlja občutljivost, razumevanje, empatijo, hvaležnost in nežnost. Balintovo razumevanje temelji na Ferenczijevem članku iz leta 1913, *Razvojne stopnje zaznavanja resničnosti in njihova patološka vrnitev*, kjer avtor razlaga, da mora otrok, z namenom, da lahko zadovolji svoje potrebe,

znati raziskovati resničnost, jo natančno oceniti in delovati na osnovi te ocene. V tem procesu otrok gre skozi več faz, ki smo jih opisali v prejšnjem poglavju o Ferencziju: fazo brezpogojne vsemogočnosti, fazo magično-halucinatorne vsemogočnosti, fazo magično-gestikulacijske vsemogočnosti in animistično fazo.

Različna razvojna obdobja se ujemajo z Balintovim opisom procesa, v katerem se objekti z definirano obliko izoblikujejo iz primarnih substanc. Otrok se začne zavedati partikularnosti teh objektov in dejstva, da imajo svojo voljo, nato pa odkrije vse bolj primerne metode interakcije z njimi.

Nekateri od teh objektov so do določene mere obdarjeni s pozitivnimi in pomirjujočimi lastnostmi primarnih substanc. Otrok jih dojema kot zelo pomembne in zadovoljiti morajo stroge zahteve: ne smejo imeti osebnih interesov, želja ali potreb, popolnoma se morajo identificirati z otrokovimi željami in potrebami, morajo jih zadovoljiti, obenem pa morajo biti objekti neuničljivi. Dojenček točno to pričakuje od svojih negovalcev in prav to lahko zasledimo pri posameznikih, ki so v stanju regresije.

Druge objekte dojenček vidi kot ovire, s katerimi se je potrebno pogajati in to z veščinami, ki jih je razvil posebej v ta namen. Postopoma se otrok začne zavedati, da imajo ti objekti svoje lastne želje, interese, potrebe in voljo ter da lahko nudijo odpor. Vse te lastnosti mora otrok upoštevati, da lahko razvije odnos s temi objekti. Objekte mora premagati. Včasih se na začetku tega razvojnega procesa pojavijo velike težave. V tem primeru mora otrok izumiti različne načine, s katerimi se lahko sooči s situacijo. Način, ki jo otrok razvije na tej stopnji, bo globoko zaznamoval njegovo psihično strukturo in določil njegovo »osnovno napako«, če uporabimo Balintov izraz. Ta osnovna napaka je dinamična sila v psihičnem razvoju, toda ne privzame oblike konflikta. Gre bolj za nekaj podobnega napaki v strukturi, tudi ko se pozdravi, pusti trajno brazgotino, s katero se mora subjekt naučiti živeti.

Balint pri opisu t. i. »topične strukture psihe« razmeji tri ravni:

1. Ojdipalna raven. Ta raven določa odnos med tremi ljudmi. Pri tem sodelujoča dinamična sila privzame obliko konflikta, tukaj uporabljen jezik pa je konvencionalni jezik odraslih, pri katerem imajo besede za vse enak pomen.
2. Raven osnovne napake. Ta raven določa odnos dveh oseb. Dinamična sila tukaj privzame obliko napake v strukturi subjekta. Konvencionalni jezik odraslih na tej ravni ni v uporabi. To raven bi lahko poimenovali pred-verbalna ali pred-genitalna raven.
3. Raven ustvarjanja. Na tej ravni je subjekt sam s sabo. Odtegnil je zanimanje od vseh objektov zunanjega sveta in poskuša ustvariti svojo verzijo boljšega sveta iz samega sebe. Morda bo ustvaril umetnino, teorije ali bolezen. To je najmanj poznana raven, ki jo je najtežje raziskovati, saj je subjekt v njej sam.